

Etnološka biblioteka

Knjiga 47

Urednik
Miroslav Niškanović

Recenzenti
Dr Ivan Kovačević
Dr Dragana Antonijević

*Recenzentska komisija Filozofskog fakulteta
Univerziteta u Beogradu*

Prof. dr Vesna Vučinić
Dr Ljiljana Gavrilović, viši naučni saradnik
Dr Mladena Prelić, naučni saradnik

Uređivački odbor

Prof. dr Mirjana Prošić-Dvornić (Northwood University Midland, SAD), prof. dr Ivan Kovačević (Filozofski Fakultet Univerziteta u Beogradu), prof. dr Dušan Drljača, Beograd, prof. dr Mladen Šukalo (Filološki fakultet Univerziteta u Banja Luci, RS, BiH), prof. dr Bojan Žikić, docent (Filozofski Fakultet Univerziteta u Beogradu), dr Petko Hristov (Etnografski institut s Muzej, BAN, Sofija, Bugarska), dr Mladena Prelić (Etnografski institut SANU, Beograd), dr Miroslava Lukić-Krstanović (Etnografski institut SANU, Beograd), prof. dr Dimitrije O. Golemović (Fakultet muzičke umetnosti, Beograd)

Štampanje publikacije finansirano je iz sredstava Ministarstva nauke i zaštite životne sredine Republike Srbije

NAŠ SVET, DRUGI SVETovi

---

*Antropologija, naučna fantastika i
kulturni identiteti.*

Uredio
Bojan Žikić

Beograd
2010

Predgovor

Zbornik radova *Naš svet, drugi svetovi. Antropologija, naučna fantastika i kulturni identiteti* nastao je na osnovu radova, predstavljenih na istoimenom naučnom skupu, koji su organizovali Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i Centar za etnološka i antropološka istraživanja tog fakulteta u decembru 2009. godine. Organizaciju skupa, kao i štampanje ovog zbornika, finansijski je pomoglo Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije, kojem se organizatori zahvaljuju na tome.

Skup je zamišljen kao analitički susret diskursa etnologije i antropologije sa diskursom naučne fantastike, uglavnom iz antropološke perspektive, naravno. Identitet, tačnije kulturni identitet, predstavlja deljeno svojstvo ta dva diskursa: baveći se ljudskim kulturama, etnolozi i antropolozi se bave kulturnim identitetom ponajviše, zapravo, u bilo kojoj formi; sa druge strane, suštinska nakana naučne fantastike jeste dočaravanje stvarnosti koja se razlikuje od sveta u kojem živimo, a sredstvo kojim se to postiže, opet, jeste konstruisanje odgovarajućih identitetskih tvorevina, koje korespondiraju, zapravo, sa našim, "ovozemaljskim" predstavama o tome šta i kako određuje neku osobu, neku grupu ljudi, sredinu u kojoj žive, način na koji se odnose prema drugim sličnim grupama, vrednosti koje su u

temelju njihovog života, odnosno kulturnog ustrojstva i društvene organizacije itd.

Autori naučnofantastičnih dela upotrebljavaju postupak konstrukcije identiteta na isti način kao što se to čini od strane pripadnika onih ljudskih zajednica, koji se legitimišu kao takvi upravo na osnovu postojanja askripcije i deskripcije (kulturnog) identiteta, pri čemu pojedinci u stvarnom svetu mogu baštiniti različite i nekada suprotstavljene identitete u sopstvenom određenju, odnosno javnom predstavljanju, baš kao što i junaci naučnofantastičnih dela bivaju predstavljeni u tom smislu na zbunjajući način, ponekad, koji može da uputi na pomisao o izvesnom oksimoronskom karakteru njihovog identiteta, a što se najčešće dá razrešiti analitičkim praćenjem kulturne komunikacije, koja se ostvaruje na taj način.

Naučna fantastika može da posluži kao nešto nalik laboratoriji etnologiji i antropologiji u tom smislu, tim pre što dozvoljava mogućnost praktično neograničenog kombinovanja svih onih elemenata, koji ulaze u konstrukt kulturnih identiteta, uključujući tu i neke, koji ne postoje u stvarnosti, ali koji, upotrebljeni sa "stvarnim" elementima identitetske konstrukcije, mogu poslužiti kao plodno tlo za naučno razmišljanje o ljudskoj kulturnoj i društvenoj egzistenciji. To je naročito bitno danas, u vremenu u kojem nas suočavaju sa raznovrsnom kvantifikacijom, sa svođenjem čitave kulture na numeričke deskripcije ljudskih aktivnosti – koje su nerazumljive i onima koji mere i nama kojima kažu da smo izmereni, a koje predstavljaju elemente za konstrukciju nekih novih identiteta, do sada neprepoznatljivih u kulturnim kognitivnim mapama, slično identitetskim tvorevinama u naučnoj fantastici.

Polje mogućih istraživanja znatno je šire od onoga, koje je moglo biti obuhvaćeno naučnim skupom i ovim zbornikom, svakako, odakle tekstovi koji su pred čitaocima predstavljaju

pokušaj utvrđivanja nekih elemenata za konstruisanje tog polja, pre, negoli davanje odgovora na pitanja, koja se javljaju u problemskoj triangulaciji antropologija-naučna fantastika-kulturni identitet.

U Beogradu, 2010. godine

Prof. dr Bojan Žikić

Бојан Жикић

Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Filozofski fakultet, Beograd
bzikic@f.bg.ac.rs

**МИ СМО ЈА, А ОНИ СУ РОЈ.
ИНДИВИДУАЛНИ И КОЛЕКТИВНИ
ИДЕНТИТЕТ КАО РЕЛАЦИОНО СВОЈСТВО
ЉУДИ И ТУЋИНА У НАУЧНОЈ
ФАНТАСТИЦИ***

Анстракт: Идентитет конструишемо стога да бисмо неком били слични, а од некога се разликовали. Да бисмо потцртали разлику између те две намере, али и последице конструисања идентитета, тежимо таквом представљању датог конструкта, који ће негирати, у суштини, то да се ради о конструисању, већ ће сугерисати наводну есенцијалност идентитета. Такве случајеве проверавамо у стварном свету путем истраживања тзв. идентитетске дескрипције и аскрипције, а тада увек откривамо – очекиване – недоследности у поступцима конструисања идентитета. Научна фантастика пружа нам, међутим, готово лабораторијске услове за испитивање тога, на који начин се конструишу идентитети, с намером да једну групу или заједницу раздвоје од неке друге на културном когнитивном нивоу. Један од честих таквих начина јесте употреба мотива о колективном уму/ генетском памћењу туђина, као изузетно битном оруђу, које користе у конфронтацији с људима. Циљ овог текста јесте да покаже како се наречени мотив употребљава као

---

* Резултат рада на пројекту 147035, финансираном од стране МНТР РС.

средство конструисања идентификационог маркера, који суштински раздваја људску од туђинских раса, изграђеног на опозицији између индивидуалног и колективног идентитета, као на релационим својствима људи, односно њихових туђинских противника. Као експланаторни материјал, послужиће примери из серија и филмова "Галактика", "Звездане стазе" и "Звездана капија", "Инвазија крадљиваца тела (трећих бића)".

Кључне речи: идентитет – индивидуални и колективни, идентитет – конструкција, дескрипција, аскрипција, Ми/Они, научна фантастика, антропологија.

Културни идентитет

Дефиниција појма "идентитет" постоји онолико, барем, колико постоји дефиниција појма "култура". Говоримо ли о том потоњем, само Кребер је сакупио готово две стотине дефиниција – и то, црпећи их из етнографије, етнологије и антропологије, углавном (Kroeber et al. 1952, 77-155). Ништа чудно, рекло би се, пошто "култура" представља средишњи истраживачки појам антропологије, мада, може ли се тврдити битно другачије и за "идентитет"?! Та два појма готово да су постали синоними – у смислу антрополошког предмета проучавања – у последњих неколико деценија: као да "идентитет" представља неку врсту варијабле, апсцисе у референтном систему, у којем "култура" представља константу, односно ординату. Или, другим речима, у концептуалном смислу, као да "култура" представља сосировски схваћен језик, а "идентитет" говор – предиспонирану могућност и његову (изабрано дизајнирану) реализацију.

У том смислу, постоји сагласност теоретичара да култура одређује идентитет, тачније идентитете који се јављају у

њеном окриљу (в. Прелић 2008, као и литературу наведену тамо), одакле – бавили се прецизирањем тога на шта мислимо када кажемо "идентитет" или "култура", или подразумевали то, онако како друштвене, историјске и хуманистичке дисциплине чине, најчешће, с појмовима попут ритуала, обичаја, установе, функције итд. – свако јавно испољавање идентитета, било оно на индивидуалном или на колективном нивоу, сматрамо *културним* идентитетом. Таква концепцијска поставка битна је за оно, чему је посвећен овај текст, због тога што потцртава идентитет као својеврсну слику културе у којој настаје, као рефлексију друштвеног у индивидуу.

Идентитет може бити индивидуални и колективни – говорим о културном идентитету, односно о антрополошким конотацијама појма "идентитет", а не о психолошким, на пример – утолико, што колективни идентитети представљају за индивидуалне исто оно, што "култура" представља за "идентитет" у малопре поменутом концептуалном смислу, тачније, у смислу концептне деривације (в. Жикић 2002, 242-243, 65 и даље). Појединачни културни идентитет, у основи, представља свест о томе да смо иста особа у различитим ситуацијама и временским перспективама, где та "свест", односно когнитивно препознавање себе, јесте утемељено на прихватању различитости свих оних друштвених и културних позиција, улога, преференција, акција и томе слично, у којима се налазимо у социокултурном бивствовању, а које обликују наше социокултурно самопредстављање, али и социокултурно препознавање од стране других особа (Жикић 2003, такође в. Прелић 2008).

Колективни културни идентитет, са своје стране, представља парадигматско екстраполирање онога о чему мислимо и шта јавно комуницирамо као друштвено или културно

припадање, те шта бива јавно препознато и верификовано, у било ком смислу – од узрасне или професионалне групе, преко навијачке опредељености, до етницитета. Процес препознавања и верификације врши се поступцима идентитетске дескрипције и аскрипције (Жикић 2005), а оно што представља "прави" истраживачки предмет антропологије онда, када су у питању културни идентитети, јесу колективни културни идентитети, односно поступци њихове конструкције, као јавних чинова и последица постојања културне комуникације, односно њене дељене природе (Ковачевић 2006, Жикић 2006).

Индивидуални културни идентитети улазе у истраживачки фокус само онда, практично, када могу послужити као део експланаторног материјала за разматрање културног идентитета као колективног идентитета. Без обзира на то, међутим, они могу бити предмет антрополошких разматрања, без залажења у психологију, на пример, посматрамо ли их употребљене у културној комуникацији као концепте, којима се посредују одређене друштвене и културне идеје, као што сматрам да то јесте случај у научној фантастици често. Посматраћу их управо на тај начин, да бих показао како инсистирање на таквим идејама, које се у одређеним срединама сматрају друштвено и културно изузетно битним, доводи до одговарајуће концептуализације идентитета у научној фантастици, која повлачи јасну и вредносну разлику између људског и нељудског, а чији културни смисао намеравам да размотрим.

Да бих тако поступио, морам да уважим став, по којем битни друштвени и културни концепти, норме и вредности бивају рефлектовани у уметничком стваралаштву, које се производи у датом социокултурном контексту – било да их подржавају, или да их подривају – а што је став, на који се

наилази, како у модернистичкој, тако и у постмодернистичкој мисли (в. нпр. Leach 1982, Butler 2001). Ако сматрам да то важи за "озбиљну" уметност, не видим разлог, због којег не би вредело и за жанровску – тим пре, што културна комуникација која се врши жанровским формама носи непосредније поруке, често, од оне која се постиже тзв. академском уметношћу. Филм "К-ПАКС" и романи на основу којих је настао, на пример, комуницирају у одређеним тренуцима веома јасну културну мисао о људском друштву, уопштено, као и о америчком друштву, конкретно, једноставном употребом извртања слике у огледалу: К-ПАКСијанци немају породице, одакле амерички психијатар нема шта да анализира код свог пацијента (или: "пацијента"), док се супериорност К-ПАКСијанског друштва и културе при сусрету са научничком елитом Земље, америчким астрофизичарима, манифестује не супериорношћу К-ПАКСијанске науке толико, колико културним позиционирањем знања.¹

Теза овог рада јесте, дакле, да културна комуникација, која се остварује научном фантастиком, представља део истог "инвентара идеја", практично, као и било који облик или врста културне комуникације, онда када је у питању културни идентитет, с обзиром на малопре поменути став о рефлектовању друштвених и културних концепата, норми и вредности у уметничком, тј. жанровском стваралаштву.

---

¹ Познавање решења проблема путање и револуције система бинарних звезда К-ПАКСијанци сматрају "општом културом", док је један од њих забављен чињеницом да на Земљи има толико доктора наука – а да Земљани знају толико мало о себи, својој планети и свемиру. Филм *К-ПАХ* (Iain Softley, 2001) заснован је на истоименој и првој књизи серијала Џина Бруера (Gene Brewer) из 1995. године.

Основна концептуална опозиција, која се користи иначе у конструкцији културног идентитета – Ми/Они – бива комуницирана у форми људи/туђини, при том, понашајући се, пре, као својеврсни садржински синоним те основне опозиције, неголи као њена трансформација, односно деривација. Разлог томе јесте наглашавање одређених идеја, тачније социокултурних вредности које стоје иза тих идеја.

Индивидуални и колективни идентитет

У научној фантастици, два мотива се употребљавају, обично, онда када имамо на делу експлицирање концептуалне опозиције Ми/Они у форми људи/туђини: сукоб између људске и туђинске расе, те нека врста представе о кошници, роју, дословном дељењу мисли, памћења, искуства и томе слично, у осликавању менталног, когнитивног и афективног функционисања туђинске расе. Та особина оштро је супротстављена људском мишљењу и понашању у функционалном смислу, пошто представља (почетну) предност туђина у сукобу са људима, односно онај чинилац њихове надмоћи, који људи треба да превазиђу, да би били у стању да им се супротставе уопште.

Тај туђински колективни ум, генетско памћење или већ како бива уметнички замишљено, представља и супротност томе, како човеков ум функционише у стварности, такође, али и свему ономе што знамо о можданој и нервној активности живог света на нашој планети. Поред тога што се тиме јасно потцртава да су туђини страни елемент у односу на човекову биосферу², прави се и јасно разликовање типа

---

² Ма где она била смештена у свемиру, заправо, у научно-фантастичним творевинама, не односи се само на Земљу, већ је у

идентитета који се наглашава на тај начин. Туђини су тада првенствено туђини у множини³, физичка, односно биолошка организација њиховог постојања јесте колективна, а тиме им је одређена и култура, ако је имају. Људе доживљавају као непријатеље, често, због тога што њихову индивидуалност перципирају као "природну аномалију", претњу сопственом поретку и томе слично.⁴

питању и својеврсно одређење спацијалног домена који "припада" човеку, са свим оним што обухвата.

³ Постоје искораци у таквом начину представљања, наравно, што из драматуршких разлога, да би се разликовали појединачни актери радње, без обзира на идентитетску аскрипцију и њен суштински туђински квалитет, али и онда, када се представља извесно "очовечење" туђина, односно промена у квалитету њихове идентитетске аскрипције, која се приказује као онолико индивидуална, колико то неће нарушити суштински туђински колективизам у постојању, а колико ће допринети томе, приде, да поступци тако осликаног туђина буду схваћени као "људски", као што је то случај са Моделом број 8 Сајлонке из телевизијске серије "Галактика" (2004), познате и као Шерон Валери, тј. Бумер, односно касније Шерон Агатон, одн. Атена.

⁴ Само људско постојање постулирано је као својеврсна аномалија у Свемиру, који би иначе био савршено уређен без њих, од стране Сајлонаца у књизи "Свемирски брод *Галактика*. Епопеја о борби људске расе за опстанак", Глена Ларсона (Glen A. Larson) и Роберта Терстона (Robert Thurston) (Југославија/ Просвета, Београд 1980, ориг. 1978): људи су за Сајлонце (тј. Сиљоане, у преводу Предрага Урошевића) "тврдоглава, ирационална раса", који не маре "за очување природног поретка", који не схватају да "добро и зло нису (...) супротности", нити да искључују једно друго, в. 58-60. Сајлонци у тој књизи представљају органску, а не роботску расу, али опште телепатски, деле ум свог врховног вође, односно поступају у складу са заповестима које долазе одатле, имају неку

Туђински идентитет јасно је представљен као колективни идентитет, не само у смислу збирне именице, или генеричког појма. Такав је зато што се сугерише да не може бити другачији, ако раса има један ум, у суштини, односно јединствено памћење. Јединствени ум и јединствено памћење нису синоними, као што то показују различити примери Борга из "Звезданих стаза", Сајлонаца из "Галактике" и Гоаулда из "Звездане капије", рецимо, али јесу предуслови за такву конструкцију туђинског идентитета, која их идентификује као сасвим компактну целину, чак иако драматургија захтева одређено персонализовање припадника тих раса, при чему се ставља до знања то, да су у питању "објективне чињенице" – онако како се у одговарајућим научно-фантастичним делима представља – а не једноставна људска перцепција непријатеља као Другог.⁵

Људи имају колективне идентитете, такође, понајпре у смислу тога да су осликани као припадници своје расе (наспрам друге или других раса, а у сукобу с њима, често), а затим и још неке установе, попут оружаних снага или зве-

---

врсту наслеђивања памћења, а руководе се одређеном агендом, која је идеалистичка, такође, попут оне у серији, односно тиме је детерминисано њихово постојање.

⁵ О томе, како се Други перципира као непријатељ, противник, или једноставно као неко, са ким, барем, није пожељно одржавати никакве везе, писано је у антропологији, социологији, психологији толико, да би исцрпно набрајање библиографије било обимније од овог текста. Као илустрација може послужити анализа таквог представљања у контексту, који је изненадио аналитичаре, очигледно, мада нисам сигуран – због чега тачно, с обзиром да представља готово лабораторијску ситуацију у том смислу, слично као научна фантастика, уосталом, в. Garland and Rowe 1999, Maguire and Poulton 1999, Maguire et al. 1999.

здане флоте, на пример. Било да је таква установа приказана као национална или интернационална, међутим, она је представљена као недвосмислено људска увек, у том смислу, што представља производ или заштитника људског друштва и културе, а што је увек издигнуто изнад нивоа националне идентификације и посвећено општељудском добру, чак и онда, када су такве установе приказане експлицитно као националне, попут *Штаба Звездане капије*.

Људски колективни идентитет, међутим, небитан је, практично, за ситуације које произлазе из конфликта са туђинима. Оно што омогућава људима да се супротставе животним облицима који су засновани на колективности постојања, јесте оно што им је омогућило, вероватно, да се издигну на врх ланца исхране на овој планети – њихове појединачне способности, односно појединачне личности. Такве способности долазе до изражаја највише, нормално, онда када појединачне личности сарађују, али то остаје у другом плану, разматрамо ли конструкцију људског идентитета по себи, у односу на туђински (или обрнуто) у одређеним делима научне фантастике. Оно што сматрам битним у томе, јесте то да је идеја људске индивидуалности, заправо, заснована на одређеним друштвеним, политичким, културним, религијским, а делимично и научним концептима.

Не састоји се целокупна научна фантастика од мотива конфликтног контакта људи и туђина, наравно, баш као што ни сви туђини, без обзира на то да ли су приказани као непријатељски настројени према људима или не, нису представљени на начин о којем говорим овде. Постоје и драматуршке трансформације те идеје у којима се одређени туђински идентитет мења у истом франшизном производу током времена, а ни свако људско биће – битно за радњу, које се појављује у оним делима у којима постоји јасна аскрип-

ција колективног идентитета туђинима, а индивидуалног људима, не "служи" таквој конструкцији идентитета коју разматрам.⁶

У случајевима у којима је радња одговарајућег научно-фантастичног дела структурирана око конфликта између људи и туђина, међутим, изузетно је чест мотив туђинског колективизма, као основе карактеристике њиховог идентитета. Тај колективизам заснован је на идеји суштинског, унутрашњег међусобног неразликовања појединачних припадника туђинских раса. Они могу имати – и имају, најчешће – различите појавне облике, тј. изгледају различито, баш као што је то случај са људима – али њихово понашање и мишљење покуравају се некаквом централном принципу, који мотивише њихове акције, а које су представљене, по правилу, као експанзионистичке – на рачун људске цивилизације, наравно.⁷

---

⁶ Као што је то случај, на пример, са Борговком Седам-од-девет у серијалу "Звезданих стаза" "Војадер", односно са доктором (у ововековном серијалу; у оном из прошлог века, као и у књизи, титула му је – гроф) Балтаром у "Галактици".

⁷ О антрополошком схватању мотива, у смислу оријентишуће акције и циљева, в. D'Andrade 1992, Strauss 1992. Нећу разматрати природу тога, што сам назвао централним принципом у датом контексту, пошто је ирелевантна за тему рада. Слично важи и за појавне облике туђина, саме по себи, односно за то – да ли се ради о њиховом "оригиналном" спољашњем изгледу, или и сам њихов изглед имплицира њихову формалну неразазнатљивост, поред оне суштинске, о којој пишем. Та формална неразазнатљивост представља се кроз идеју преузимања људских тела и управљања њима у складу с туђинском агендом, а разматрање тога може бити предмет посебне антрополошке анализе; уколико се осврћем на то, чиним тако нешто у оноликој мери, само, у којој сматрам да је

Другим речима, уколико имају индивидуалне мисли, што је израженије код Гоаулда, рецимо, неголи код било које друге туђинске расе, оне следе образац, за који би се могло рећи, пре да је биолошке, неголи културне природе. У питању је нешто што би се дало описати, најлакше, као опстанак, иако тај израз не би одговарао у потпуности ономе шта конотирају прикази туђинског бивствовања, на пример, у франшизама, попут, "Звезданих стаза" и "Звездане капије", односно у књигама и њиховим визуализацијама, попут "Галактике" или "Инвазије крадљиваца тела".⁸ Адекватније би било рећи, "живљење", можда, а што би укључивало и опстанак, иако то није од великог значаја за оно чиме се бави овај текст.

Како год да назвали суштину постојања туђинских раса, она је конотирана као биолошка категорија, односно као једини императив свега што раде. Истина је, да то може звучати чудно, примени ли се и на Сајлонце, као на роботску расу⁹, али управо таква идеја представљена је као сврхови-

---

битно за тему рада, односно за бављење проблематиком индивидуалног и колективног идентитета, а посредно и питањем, комуницира ли научна фантастика неку посебну идеју о томе, шта је оно што нас чини људима, заправо.

⁸ Кауфманова верзија филма (1978) била је преведена за биоскопско, а потом и телевизијско приказивање у СФРЈ као "Инвазија трећих бића", одакле је остала одговарајућа референца у одређеним круговима, пре свега генерацијским, на филмове настале по Финановом роману (филм *Invasion of the Body Snatchers*, роман *The Body Snatchers*, 1955).

⁹ Сајлонци у књизи "Галактика свемирска крстарица" нису представљени као роботска раса, као што је то наведено већ, а што представља једину битну разлику у смислу онога шта је од интереса овде, практично, од серија "Галактика", из прошлог и

тост њиховог понашања у овековној серији "Галактика". Створени од стране људи, еволуирали на непознат начин, све што чине, чине с магловитим циљем досезања бога и божанског савршенства, односно јасног одвајања од људског друштва и културе, који морају бити уништени, следствено томе, пошто представљају оно што смета, не толико остварењу нареченог циља, већ самом циљу. Људско постојање, тачније бивствовање које није само биолошко, већ јесте биологија надграђена друштвом и културом, доживљавају као супротност божанском савршенству.

Борг, Гоаулди, или крадљивци тела¹⁰ немају тако "узвишен" циљ, иако и Борг тежи савршенству, додуше различите природе од сајлонског: први асимилују, други постоје, једноставно, док трећи раде и једно и друго. Оно што им је заједничко јесте одсуство концепата друштва и културе, какве људи сматрају својим својством. За крадљивце тела, то је јасно, они су представљени као нека врста вирусoidних

овог века. У новој верзији те серије, Сајлонци су представљени као роботска раса, више на основу тога како се (не) репродукују, тј. како се производе – напреднији модели учитавањем "свести", односно симулакрума особе у ново тело, тј. биомеханичку љуштуру – неголи на основу тога, да представљају механичке направе, пошто одговарају више представама киборга, тј. кибернетских организама, будући да имају одређене биолошке компоненте у свом саставу (односи се и на нехуманоидне моделе).

¹⁰ Уобичајен израз за ту неименовану туђинску расу постао је "*Pod People*", што би се могло превести на српски језик на различите начине, а који би имали контекстуалног смисла, попут "људи-семенке", или "људи-клице", где би први превод одговарао више, на пример, филмовима Сигела (1956), Кауфмана и Фераре (*Body Snatchers*, 1993), а други Финановом роману и Хиришбигеловом филму (*Invasion*, 2007).

паразита. Борг јесте кибернетски организам, састављен од милијарди јединки, којима управља колективни ум, а који, слично Сајлонцима, манифестно поседује друштвену организацију. Та организација, међутим, а слично Сајлонцима, опет, јесте друштвена, онолико, колико и устројство неке животињске заједнице из природног света наше планете: постоји хијерархија одређених типова примерака тих раса – да их тако назовем – а сврха њеног постојања плаузабилна је са циљем постојања расе.

Технологија коју поседују и једни и други, при том, а која би могла, иначе, да представља културну одлику, није њихова по пореклу. За Борга се то не зна, додуше, али принцип његовог деловања, којим се врши не само асимилација биолошких јединки, већ и технологија култура којима су те јединке припадале, упућује на такво тумачење, док је код Сајлонаца у питању надграђена људска технологија. Гоаулди су им слични, у том погледу, иако начин њиховог представљања сугерише њихову наводну фундаменталну различитост од осталих туђинских раса, које помињем овде. Гоаулди су јасније индивидуализовани, наиме, у складу с чим се и понашају различито једни од других, наизглед. Њихова индивидуација дезавуисана је на неколико начина, међутим.

На првом месту, они су паразити са генетским памћењем, којима је потребан домаћин да би опстали уопште. Поред тога, иако се сваки Гоаулд понаша номинално у складу са сопственим интересима, ти интереси нису другачији, поново, од предводника чопора, односно његових припадника, посматрано хијерархијски. Напокон, испоставља се да је гоаулдска технологија надградња технологије неке старије расе, такође, односно да представља прилаго-

ђавање појединачних достигнућа гоаулдским потребама више, неголи гоаулдско изумитељство.

Човек: морална особа и личност

Ниједна од туђинских раса, које се помињу овде, нема друштвену организацију и културно устројство који би били слободни од некакве предодређености, односно који би представљали последицу деловања човекове слободне воље, његовог предузетништва у материјалном свету онолико, колико и у свету идеја, те одговарали, на тај начин, човековом моралном развоју. Представљање туђина као лишених емоција у потпуности, или барем суспрегнутих до те мере, да људима значење њиховог исказивања није очито, јесте начин да се они "ослободе" моралности, односно могућности сагледавања сопствених поступака, преиспитивања као концепта и томе слично. С једне стране, то их чини погодним за бинарно категорисање у смислу супротности човековом бивствовању, пошто их чини сличним животињама, односно свету који није људски. Са друге стране, сугерише непостојање слободне воље у њих, а она представља кључни елемент индивидуације људског идентитета.

Могло би се расправљати о томе да ли слободна воља заиста представља кључни елемент индивидуације људског идентитета, наравно, али када износим тако нешто, имам у виду социокултурни контекст настанка свих научно-фантастичних дела, која помињем овде, као и највећег дела таквог стваралаштва уопште, а он је амерички – или да "ублажим" десигнацију, а проширим нишу – англоамерички. Између британског и америчког друштвеног и културног оквира постоје разлике, свакако, но концептуални оквир им је заједнички онда када је у питању поимање тога шта нас

чини људима, односно прецизније, шта нас чини моралним особама, а то је слободна воља, односно могућност разликовања између добра и зла, расуђивања, усмеравања својих поступака и одговорности за њих.¹¹

Треба имати у виду, при том, да друштвени, политички, економски и културни процеси у савременом свету погодују ширењу таквог поимања изван његовог оригиналног социокултурног контекста, практично, од Другог светског рата наовамо, одакле и културна комуникација научно-фантастичним стваралаштвом, на пример, не остаје ограничена на социокултурни или географски контекст њеног настанка (упор. Жикић 2010). Слободна воља, као детерминативни и дефиниентни концепт људскости у смислу појединачности и непоновљивости особе и личности прихвата се данас у различитим друштвеним срединама у политичком и културном смислу, тако да инсистирање на њој, као на основном чиниоцу људске идндивидуације у конструкцији идентитета, каква је концептуализована у научно-фантастичним делима не представља културно неразумљив вид комуникације за средине које се разликују, у извесном смислу, од оних у којима настају та дела.

Уопштено говорећи, у западној цивилизацији – северноамеричким и европским културама, а то значи и у нашој култури – појам личности има две основне конотације, најчешће, филозофску и психолошку. Филозофска конотација односи се на индивидуалност човекове свести, носиоца, тј.

---

¹¹ Не мислим на слободну вољу, као на хришћански концепт, иако је порекло тог концепта хришћанско, неоспорно, већ на оне аспекте моралности, који се сматрају социокултурном нормативистиком у датом друштвеном и културном окружењу, а о концептуализацији и помињању чега в. нпр. Schweder 1992.

субјекта свих видова човекове мисаоне, осећајне и вољне делатности, где материјалну основу личности као самосвести чини човеково друштвено биће, односно свеукупност веза и односа у којима људи врше продукцију и репродукцију свог материјалног живота (Thomas 2000).¹²

Психолошка конотација јесте двострука: личност представља збир свих одлика које неког појединца разликују од других појединаца, односно његово понашање од понашања других појединаца, али личност јесте и унутрашња динамичка организација хтења, схватања и осећања. Овоме бисмо могли да додамо и антрополошко схватање, које личност види као целовито и суверено биће, извор акције и средиште креативности, смештено у једном телу и које поседује ум или душу.¹³

Поред тога, у смислу друштвене и културне интеракције, комуникације, али и конзумпције, личност би била и свеукупност свих наших посебних идентитета као појединаца,

---

¹² Екстраполирано је на основу Томасовог текста, као и остале формулације личности овде наведене, пошто се у нареченом тексту врши категоризација културних представа о личности, на основу општег културног контекста, али и његових парадигматских субконтекста, који се баве тиме.

¹³ Питање душе – као културног концепта, пре свега, па тек онда религијског по себи – у смислу чиниоца људске индивидуације, неће бити разматрано овде, пошто га сматрам исувише дигресивним, у односу на главну нит излагања, али треба истаћи то, да савремена западна културна представа о личности доста дугује хришћанском учењу о души, као о нематеријалној суштини човека, односно његове личности, а које апострофира слободну вољу и одговорност за сопствене поступке, при томе наглашавајући посебност и непоновљивост сваке појединачне особе, од постанка света на овамо.

тј. особа – од полног и родног, преко узрасног, до онога по занимању, образовању, културној преференцији итд. То је оно, што омогућава, заправо, аскрипцију и дескрипцију идентитета у различитим ситуацијама, а што је утемељено на поклапању личног уверења и културног концепта о непорецивом разликовању сваке појединачне особе од било ког другог људског бића, било када и где, у времену и простору. Са друге стране, представљање туђина обликовано је на такав начин, да о било којем елементу потенцијално дистинктивног идентитета да се ради, увек је одређен тиме да је у питању идентитет туђинске расе.

Шта год било који од Сајлонаца урадио, на пример, он или она то чине *због тога* што су Сајлонци и што имају циљ, који је заједнички за све припаднике њихове расе, односно због тога што имају дати циљ, раде било шта што су приказани да раде – од симулације афективног зближавања с људима, преко свакодневне међусобне интеракције, до дужности које произлазе из места у ратној хијерархији. Манифестна разноликост гоаулдског понашања дезавуисана је тиме, са своје стране, што је гоаулдска индивидуалност конотирана као да не постоји, заправо, пошто се сви Гоаулди понашају исто, у суштини, а обрасци њиховог понашања у супротности су с идејом индивидуализма, барем оном, која је постулирана у западној цивилизацији: све одреда карактеришу их ароганција, агресија, притворност, тежња за доминацијом, безосећајност, крајњи егоизам итд.

Ово последње може се "појачати" у технолошком смислу чак, пошто често или дуготрајно коришћење терапије исцељења и продужетка живота артефактом који је познат као "саркофаг" (услед визуелне сличности са староегипатским саркофазима) доводи до готово маничне опседнутости самим собом, тачније – оним прерогативима понашања који

су заједнички за сваког Гоаулда, попут оних, наведених малопре. Управо инсистирање на некоришћењу "саркофага" од стране припадника Токра¹⁴ представља њихово одустајање од образаца понашања који чине Гоаулде крдом, или чопором, практично, посматрано из људске перспективе.

Будући да су људски савезници у борби против Гоаулда, односно да спадају у туђинске расе са којима човечанство није у сукобу, Токра су приказани на начин, који сугерише могућност постојања индивидуалних идентитета код њих, онако како то није могуће код Гоаулда, Борга или Сајлонаца, док је о крадљивцима тела излишно говорити у том смислу. Токра деле ту "повластицу" са многим туђинским расама из "Звездане капије" или "Звезданих стаза", самом природом односа са човечанством, који није од непомирљиво конфликтне врсте. Оно што их чини битним за тему овог рада, међутим, јесте то, што су у еволутивном, физиолошком и сваком другом биолошком смислу, исто што и Гоаулди. Од њих их разликује однос према својим домаћинима, људима по правилу, са којима живе у истинској симбиози, која се огледа у очувању људске личности особе која прима јединку Токра у своје тело.

Основу индивидуације идентитета Токра представља такав начин симбиотске егзистенције с људским бићима, а што се приказује незнатним варијацијама у њиховим ставовима и понашању, који нису онако једнообразни, као што је то случај са Гоаулдима. Токра познају дискусију и аргументацију, као процесе који претходе доношењу одлука, а сами

---

¹⁴ Токра су представљени као нека врста покрета отпора поретку Гоаулда, а у самој просторној сфери светова којима Гоаулди владају. Биолошка основа би требало да им је иста, али се разликују од односа према својим симбиотима, о чему – даље у тексту.

инсистирају на томе да су они сасвим другачија *раса* у односу на своје еволутивне сроднике, како гледају на Гоаулде, чинећи тако оно што их представља "људским" у концептуалном смислу, преведећи биолошке категорије у културне – што је оно, управо, што људи чине непрестано, не увек из беневољентних разлога и са безболним последицама по човечанство.

Токра представљају, на одређени начин, концептуалну потврду значаја евалуативног разграничења у идентитетској конструкцији, како се она приказује у научној фантастици. Људи нису једини, којима је "допуштено" да буду јединствене и непоновљиве личности у универзумима одговарајућих уметничких творевина: Вулканци или Кардасијанци у "Звезданим стазама", или Нокси и Асгарди у "Звезданој капији", на пример, јесу расе, које сачињавају *особе*, а не *јединке*, без обзира на неке нељудске способности, које их могу учинити "кандидатима" за "крдо", "масу" или "кошницу", попут могућности тзв. спајања умова, рецимо. Оно што спречава њихову конструкцију на такав начин, јесте позиционирање тих туђинских раса у односу на људе, тачније евалуација тог односа.

Како није у питању однос сталног сукоба, ако се, већ не ради о неким облицима сарадње, туђини о којима је реч могу бити приказани – да се тако изразим – на начин, који ће их учинити ближим људима, односно ближим представама о томе шта значи бити човек, а то значи – као појединачне моралне особе. Представљање туђинске расе као неке врсте колективитета, јединственог организма у физиолошком (крадљивци тела), когнитивном (Сајлонци) или било којем другом смислу (Борг, који отелотворује представу о кошници, тј. обухвата оба претходна концепта), односно као животиња "огрнутих" културним елементима и артефактима

преузетим од других (Гоаулди), засновано је на евалуацији односа које те расе имају према човечанству, а чији заједнички именитељ јесте непријатељство до истребљења, практично.

Интеркултурне импликације

"У нашем свету нема места за Другог", каже једна јединка крадљиваца тела у Хиршбигеловој "Инвазији", након што се открива да постоје људи који су имуни на биохемијске реакције које доводе до преузимања њихових тела од стране туђина, односно до асимиловања њихових личности у туђински колективни ум. На тај начин, сугерише се туђински однос према границама, као према непропустивим бранама између међусобно несводивих категорија. Нељудскост се сугерише, истовремено, кроз промену и мутацију, из чега произлази једна у потпуности модернистичка концепција идентитета: људскости одговара стабилност (упор. Rizo 2004).¹⁵

Научно-фантастична дела, о којима је реч овде, говоре језиком културне модерне, у приличној мери, при чему не мислим само на горње инсистирање на томе да нерегулисана пропустљивост конституише место прљања, односно загађења, како непријатељске туђинске расе виде човечанство, у суштини (упор. Ferguson 2002). Дато стваралаштво, иако настало у позном модернизму и постмодернизму, задржало је модернистичку представу о томе шта је човек –

---

¹⁵ У питању је својеврсна анти-постмодернистичка перспектива идентитета, која не доживљава субјективитет и објективитет тако, као да су у сталној промени, као да се састоје у безброј могућности, те да их је немогуће фиксирати у стабилне категорије.

да га "сачињавају" биолошко тело, личност, ум, слободна воља, евентуално душа, а да је способен да створи разноврсна ванљудска помагала.¹⁶ Као кључно својство људскости стоји индивидуалност – и то без обзира на све податке који су емпиријски прикупљени о људској врсти, као и иза свих културних и историјских контингентности човечанства Neame (2003).

Познавање себе представља основу личног идентитета, одакле одговарајућа жанровска комуникација иде за индивидуално посебношћу јединки у смислу концептуалног оквира за конструисање основице људског идентитета, па следи да тај идентитет мора бити индивидуалан, а идентитет туђина супротстављен томе, колективан (Edwards 2005). Колективни идентитет туђина настаје, тако, захваљујући својеврсној конструкцији разлике: на основу онога што се перципира као страном људскости, конструира се оно што ће бити фундаментално различито од тога. Другим речима, *другачије* је постављено наспрам *нормалности*, где основно мерило нормалности представља оно *Ми*, тј. концепт тога, шта нас чини људима (упор. Rasmussen 2007).

У ту сврху, користи се концепт колективног памћења, као памћење које у стварном свету превазилази појединца и бива дељено од стране групе којој припада или јој је припадао. Културна комуникација о којој пишем, користи колективно памћење као концептуални оквир за одвајање колективног од индивидуалног идентитета, онда када је у питању мотив колективног ума. У стварности, чланови групе деле

---

¹⁶ Што одговара, у доброј мери, концепту Културе у структуралистичкој антропологији. Као пример једне рецентне анализе, инспирисане антрополошким структурализмом в. Balinisteanu 2007.

заједничка културна средства, којима се постиже колективно памћење – наративне облике, као и сличне садржаје, који се памте (Wertsch and Roediger 2008). У научној фантастици, наративни облици су представљени као генетско својство – преносе се на нове генерације јединки, а *сви* садржаји дистрибуирају се *свакој* јединци.

Таква "органска ненормалност" наставља се у социокултурну, односно понашање туђина у контакту с људима (или било којом другом расом, практично) евалуирано је у складу с оним што се сматра људским културним и друштвеним вредностима. Тамо где је приказано у контакту са ванземаљским културама, човечанство примењује акултурациони метод интеграције, "дозвољавајући" онима који то желе да примене методе маргинализације или сепарације у односу на људску социокултурну заједницу, али се не бави никад асимилацијом. Она је резервисана за туђине (упор. Ellaway 2008) и представљена је као бинарна супротност људском социокултурном моделу понашања.

На том месту, међутим, културна комуникација враћа се на временски колосек, којем припада по свом настанку, односно напушта модернистички модус, пошто о релацији људи-туђини проговара са политичког аспекта. Акултурација наспрам асимилације значи и супротстављање мултикултурних, мултиглосних друштава онима која се доживљавају као монолитна, углавном због тога што су организована око неког принципа, који се сматра у друштвеном и културном смислу доминантним и детерминантним у односу на било шта друго. У људском свету то су идеологија или религија, најчешће, а у делима о којима је овде реч, то је поменута туђинска агенда постојања.

Заједнице које су структуриране око једне културне вредности, постале су застареле и нефункционалне у свету,

у којем долази до сталног мешања људи, култура, економија, концепата итд. Одатле, туђини су смештени у пре-модерност, у политичком смислу, на извештан начин, с обзиром на то да акултурација представља својство друштава касне модерне, њихову преводницу у пост-модерна друштва. Посматрано на тај начин, позиционирање туђинског колективизма као непријатељског Другог представља социолошки концептуални раскид, тј. обрачун са ранијим устројством људских заједница, биле они раније у хронолошком или у организационом смислу, што се уклапа у тезу о западној култури, као хегемонској у смислу перцепције својих вредности као универзално људских, те наметања одговарајућих друштвено-политичких, економских и културних концепата кроз глобализацијске процесе (Côté 2006).

Закључак

Употреба мотива о колективном уму или генетском памћењу туђинских раса у научној фантастици, које долазе у такву врсту сукоба с људима, која се не може разрешити другачије до ратом до истребљења – а што је туђински поглед на ситуацију – имплицира културну комуникацију којом се представља идентификациони маркер, позициониран тако да суштински раздваја људску од туђинских раса. Тај идентификациони маркер конструисан је на основу опозиције између индивидуалног и колективног идентитета, као на релационим својствима људи, односно туђина. Људски идентитет почива на концепту моралне особе, односно на таквој културној представи о личности, која инсистира на слободној вољи, као на дистинктивној особини која нас чини људима.

Насупрот томе, туђински идентитет заснован је на механистичкој идеји о вези између централног органа упра-

вљања организмом и његових појединачних делова, где се централним органом управљања може сматрати колективни ум, односно такви обрасци понашања који су детерминисани природом генетског памћења, организмом – цела туђинска раса, а његовим појединачним деловима – јединке, припаднице те расе.

Дати концепт моралне особе јесте англо-америчког социкултурног порекла, али његовом разумевању, па и прихватању у другим срединама, доприносе сви они политички, културни, економски и други чиниоци, које заједнички називамо процесом глобализације, а који је на делу више од пола века, практично. Тај концепт не мора остати ограничен само на припаднике људске расе, пошто се може применити, барем имплицитно, на припаднике оних туђинских раса које су представљене као уопштено беневољентне спрам постојања других раса осим њих самих, односно на такве туђине, који се понашају слично људима, тачније који примењују у својим друштвима и у контакту са другим расама вредности које се сматрају као људске вредности, онако како је то постулирано у одговарајућим научно-фантастичним делима.

Те вредности произлазе из концепта моралне особе, односно из инсистирања на слободној вољи, као на темељној одредници личности и појединачног идентитета, а одговарају ономе, практично, што се у датом културно-историјском тренутку, у којем настају научно-фантастична дела, сматра плаузибилним са основним друштвеним и културним нормама и вредностима у оним срединама у којима настају таква дела, мада укључују одређене принципе увек, који се доживљавају као инхерентни, очигледно, концепту моралности и слободне воље у датим срединама, попут егалитарности, демократичности у одлучивању, преиспитивању сопствених поступака и преузимању одговорности за њих.

Туђински колективизам, посматран из такве перспективе, не представља само фундаменталну супротност свему што се сматра људским, већ и ултимативни ужас постојања – немогућег у биолошком смислу, а непожељног, у потпуности, у социокултурном смислу. Сврха његовог супротстављања ономе, шта се сматра детерминантом пожељног човековог друштвеног и културног бивствовања јесте наглашавање тога, шта нас чини људима. Маркирање две врсте идентитета, заправо, служи инсистирању на томе да постојање једног од њих – индивидуалног идентитета, али као *културног* идентитета – јесте, или би требало да буде, основа изградње сваког другог културног идентитета, односно људског друштвеног и културног постојања.

Следствено томе, порука културне комуникације остварене употребом мотива о колективном уму или генетском памћењу туђинских раса у сукобу с људима, у научној фантастици, јесте да само такво друштво и његова култура, који су изграђени на вредностима инхерентним концептуалној основи датог културног идентитета, представљају оквире у којима човек може постојати, уопште, а да се сматра човеком.

Литература:

- Balinisteanu, Tudor. 2007. The Cyborg Goddess: Social Myths of Women as Goddesses of Technologized Otherworlds. *Feminist Studies* 33 (2): 394-423.
- Batler, Džudit. 2001. *Tela koja nešto znače. O diskurzivnim granicama "pola"*, Beograd: Samizdat B92.
- Côté, James E. 2006. Acculturation and Identity: The Role of Individualization Theory. *Human Development* 49: 31-35.
- D'Andrade, Roy. 1992. "Schemas and motivation". In *Human Motives and Cultural Models*, eds. Roy. D'Andrade and Claudia Strauss, 23-44. Cambridge: Cambridge University Press.

- Edwards, Jeanette. 2005. 'Make-up': Personhood through the Lens of Biotechnology. *Ethnos* 70 (3): 413-431.
- Ellaway, Rachel. 2008. eMedical Teacher. *Medical Teacher* 30: 226-227.
- Ferguson, Kathy E. 2002. This Species Which Is Not One: Identity Practices in *Star Trek: Deep Space Nine*. *Strategies* 15 (2): 181-195.
- Garland, Jon and Mike Rowe. 1999. War Minus the Shooting? Jingoism, the English Press, and Euro 96. *Journal of Sport & Social Issues* 23 (1): 80-95.
- Ковачевић, Иван. 2006. Индивидуална антропологија или антрополог као лични гуслар. *Етноантрополошки проблеми* 1 (1): 17-34.
- Kroeber A. L., Clyde Kluckhohn, Wayne Untereiner, Alfred G. Meyer (1952), *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. Cambridge, MA: Peabody Museum.
- Leach, Edmund Ronald. 1982. *Social Anthropology*. Glasgow: Fontana.
- Maguire, Joseph and Emma K. Poulton. 1999. European Identity Politics in Euro 96. *International Review for the Sociology of Sport* 34 (1): 17-29.
- Maguire, Joseph, Emma Poulton, Catherine Possamai. 1999. Weltkrieg III? Media Coverage of England Versus Germany in Euro 96. *Journal of Sport & Social Issues* 23 (4): 439-454.
- Neame, Alexandra. 2003. What is Man?, The Politics of Representing Genetics. *Social Alternatives* 22 (1): 53-57.
- Прелић, Младена. 2008. *(Ни) овде, (и)и тамо: етнички идентитет Срба у Мађарској на крају XX века*, ПИ ЕИ САНУ 64. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Rasmussen, Susan J. 2007. Boundaries, Exclusion, and Oppression in "The Psychological Basis of Homophobia: Cultural Construction of a Barrier". *Integrative Psychological & Behavioral Science* 41: 308-318.
- Rizo, Tereza. 2004. The Alien Series: A Deleuzian Perspective. *Women: a cultural review* 15 (3): 330-344.
- Schweder, Richard. 1992. "Ghost busters in anthropology". In *Human Motives and Cultural Models*, eds. Roy. D'Andrade and Claudia Strauss, 45-58. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strauss, Claudia. 1992. "Models and motives". In *Human Motives and Cultural Models*, eds. Roy. D'Andrade and Claudia Strauss, 1-20. Cambridge: Cambridge University Press.

- Thomas, Julian. 2000. Death, identity and the body in Neolithic Britain. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 6 (4): 653-668.
- Wertsch, James V. and Henry L. Roediger III. 2008. Collective memory: Conceptual foundations and theoretical approaches. *Memory* 16 (3): 318-326.
- Жикић, Бојан. 2002. *Антропологија геста II: савремена култура*. Београд: Српски генеалошки центар, Етнолошка библиотека књ.8.
- Жикић, Бојан. 2003. Конструкција идентитета у дуалној етнокултурној заједници: Бечеј и околина. У *Традиционално и савремено у култури Срба*, ур. Драгана Радојичић, 287-302. Београд: ПИ ГЕИ САНУ 49.
- Жикић, Бојан. 2005. Етнокултурна дуалност и (етнички) стереотипи. *Гласник Етнографског института САНУ* LIII: 67-81.
- Жикић, Бојан. 2006. Страх и лудило: пролегомена за антрополошко проучавање савремене жанр-књижевности. *Етноантрополошки проблеми* 1 (2): 27-43.
- Žikić, Bojan. 2010. Antropologija i žanr: naučna fantastika – komunikacija identiteta. *Etnoantropološki problemi*, god. 5 sv. 1:17-34.

Bojan Žikić

We are Me, and They are Hive. Individual and Collective Identity as a Relational Characteristic of Humans and Aliens in Science Fiction

Abstract: We construct identity in order to be similar with someone, and different from someone else. In order to emphasize difference between those two intents, but also the consequence of the identity construction, we tend to represent the given construct in a way that it basically negates the construction process, and suggests the alleged essentiality of identity instead. Such cases are tested in real world by research of so-called identity description and ascription, which always leads to the expected inconsistencies in identity construction practices. Howe-

ver, science fiction offers almost laboratory conditions for examining ways in which identities are constructed with the aim of separating a group or community from another one on cultural cognitive level. Among frequent methods of that kind is the use of motifs about collective mind / genetic memory of aliens as an exceptionally important tool used for confrontation with humans. The aim of this text is to show how the mentioned motif is used as a mean for construction of the identification marker which substantially differs human from alien races, and which is built on the opposition between individual and collective identity as relational characteristics of humans, i. e. their alien enemies. Examples from shows and films "Star Trek", "Stargate", and "Invasion of the Body Snatchers (Third Beings)" will be used as explanatory material.

Key words: identity – individual and collective; identity – construction, description, ascription; Us/Them; science fiction; anthropology.

Sadržaj

Bojan Žikić	
Predgovor	5
Dejan Ognjanović	
Propast sveta nije šteta. Motiv katastrofe u romanima Dž. G. Balarda	9
Gordana Gorunović	
Ostrvo dana sutrašnjeg: književna fikcija kao kulturalna kritika	31
Irina Jakimovska i Dragan Jakimovski	
Tekst kao laboratorija: naučnofantastična književnost kao antropološki misaoni eksperiment	65
Ljiljana Gavrilović	
O robotima i ljudima: imaju li roboti dušu?	81
Zlatko Knežević	
O nečemu ni iz čega i pozitronskim dušama: antropologija, naučna fantastika i tehnologija	111

Vladimir Ribić

Svemir kao američki imperijalni prostor 145

Ivan Đorđević"Nacionalni heroj" u domaćoj naučnofantastičnoj
književnosti ..... 165**Bojan Žikić**Mi smo *Ja*, oni su *Roj*. Individualni i kolektivni
identitet kao relaciono svojstvo ljudi i tuđina u
naučnoj fantastici ..... 191**Danijel Sinani**The Great Gig in the Sky. Kratka istorija NLO
fenomena i ljudske opsednutosti "vanzemaljcima" .... 219**Iva Nenić**O (ne)poslušnim kćerima. Žene i rod u diskursu
naučne fantastike 255

Izdavači: "Srpski genealoški centar", Radnička 50, Beograd i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Čka Ljubina 18-20. Za izdavače: Filip Niškanović i Bojan Žikić. Urednik: Miroslav Niškanović. Lektor i korektor: Nataša Anđelković. Prevod rezimea na engleski: mr Srđan Radović, Likovna realizacija: Tijana Dolić, Kompjuterska obrada i štampa: SGC, Beograd. Tiraž: 500 primeraka.
Beograd 2010.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

398(082)
001.94:39(082)
82.09-311.9(082)

NAŠ svet, drugi svetovi : antropologija, naučna fantastika i kulturni identiteti / uredio Bojan Žikić. – Beograd : Srpski genealoški centar : Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, 2010 (Beograd : Srpski genealoški centar). – 272 str. ; 17 cm. – (Etnološka biblioteka / [Srpski genealoški centar] ; knj. 47)

Tekst lat. i ćir. – Tiraž 500. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Bibliografija uz svaki rad. – Summaries.

ISBN 978-86-83679-61-4 (SGC)

1. Жикић, Бојан, 1967- [уредник]

а) Научна фантастика – Антрополошки аспект -
Зборници б) Књижевност – Мотиви – Научна
фантастика – Зборници

COBISS.SR-ID 175889164